

Barn i Rønde i 1950'erne

Niels Ole Høst

Samtale med Vilfred Friborg Hansen 14. marts og 11. juni 2019

Jeg er født i 1946 her i Rønde og tilbragte hele min barndom og ungdom i byen. Barndommen var i 1950'erne, og jeg oplevede Rønde som et herligt sted at vokse op i. Det var før "verden gik af lave" med "de glade tressere" og den økonomiske højkonjunktur. Rønde i 1950'erne lignede nok meget Rønde i 1930'erne. De store ændringer satte først for alvor ind i 1970'erne. Da havde jeg forladt byen – det skete i 1966. Jeg vendte tilbage en halv snes år senere og bor endnu på Ravnevej i Lillerupparken.

Forældre

Min mor og far traf hinanden på en sjov måde. Far var på telttur til Skagen med sine forældre, og på hjemvejen var der problemer med bilen, da de kørte i Rold skov i Mastrup i nærheden af Støvring. De gik så ind i et hus for at bede om lov til at slå deres telt op i haven, så de kunne få bilen repareret dagen efter. En af husets døtre var min kommende mor, men hun har kun været 4 – 5 år gammel dengang.

Far var født i 1921 og var vel 8 – 9 år gammel ved Mastrup-episoden. Så meget har de nok ikke haft med hinanden at gøre ved den lejlighed. Men min fars og mors forældre har åbenbart klinget godt sammen, så da mor som ung under krigen fik arbejde som stuepige på Lyngsbækgaard og hun ikke kendte nogen på egnen, foreslog hendes forældre hende, at hun da kunne tage kontakt til familien Høst i Rønde, som hun havde truffet ved biluheldet tidligere.

Det gjorde hun, og så fattede hun og far sympati for hinanden, og det endte altså efter krigen med lille mig og ægteskab. Min far påstod, at jeg blev undfanget i et hav af anemoner nede i Ringelmoseskoven, først derefter blev det til ægteskab.

Familien

Min far hed Per Høst. Mor hed Anna, men blev aldrig kaldt andet end Tulle. I hele min barndom boede de i det lille hus på Hovedgaden 49, i øvrigt sammen med fars mor, der havde mistet sin mand noget tidligere.

Eller rettere: sammen med fars plejemor, for far var i virkeligheden søn af en fra Jäger-pengeskabsfamilien, men kom i pleje hos faderens familie, som han blev adopteret af og oplevede som sin mor og far. Jeg har også altid kaldt dem farmor og farfar.

Farmor og farfar havde en datter, Roma, i forvejen, men hun var ti år ældre end far. Hun var vist noget fremme i skoene og flyttede tidligt hjemmefra. Far havde dog kontakt med hende, også selv om hun flyttede til Odense, hvor hun havde "Kroen i Krogen". Der var far og mor i øvrigt ansat et halvt års tid for at hjælpe hende. Det var vel en af de første år i 1950'erne, og jeg husker endnu "Eventyrhaven" ved åen, hvor Wandy Tworek spillede på sin magiske violin. Men i øvrigt blev jeg hjemme i Rønde og blev passet af farmor.

Farmor og farfar Ellen og Niels Høst boede oprindeligt i Mørke, men købte i 1926 huset på Hovedgaden 49. Farfar døde af bughindebetændelse blot otte år senere. Derefter var farmor Ellen alene ejer af huset. Farfar har jeg altså aldrig kendt.

Figur 1. Vores hus ca. 1962, hvor den østlige ende var udlejet til Aarhus Amtstidende, den vestlige, der ikke er med på billedet, til frisør – eller barber, som vi sagde dengang – brødrene Niels Erik og Johannes Bonde.

Arbejdsfællesskab

Farfar var montør ved Jydsk Telefon, og det var meningen, at far også skulle i lære inden for Jydsk Telefon og måske kravle rundt i masterne på Mols og Helgenæs, som hans far gjorde, og som han også selv gerne ville. Men krigen kom og forhindrede det, og i stedet forsøgte far sig som tjener på Hotel Rønne. Og det befandt han sig rigtig godt ved. Han blev uddannet tjener, og jeg tør sige, at han blev en af de dygtigste af slagsen.

Efter farfars død i 1934 flyttede far og mor ind hos farmor på Hovedgaden 49. De overtog huset efter farmors død i 1970.

Efter arbejdet på Lyngsbækgaard blev mor servitric på Vægttergården i Femmøller Strand.

Far kom efter endt uddannelse sidst i krigen til Maritza i Aarhus, og snart fulgte mor efter til Aarhus, hvor hun arbejdede som tjener på Søsporten og Smedens Café. Så havde de et værelse der, og jeg blev passet af farmor.

Far var også medhjælp i Aarhushallen under de store seksdagesløb. Han kunne fortælle om, hvad der foregik, når der ikke var publikum til løbene. Så lallede cyklisterne rundt med en kop kaffe i hånden, mens makkeren fik sig en skraber i "huset".

Jeg var på et tidspunkt med inde i Aarhus og husker især, at jeg for første gang stiftede bekendtskab med et badekar. Hjemme var jeg som de fleste andre vant til etagevask i en zinkbalje.

Efter at have arbejdet forskellige steder, fik far job på Skæring Strandkro en gang i 1950'erne. Det blev han meget glad for, så mor fulgte hurtigt efter. De blev noget af en institution på stedet og arbejdede sammen dernede i mange, mange år. Jeg ved, at mange, der bestilte bord på strandkroen, forlangte at komme til et af de borde, som far betjente.

Figur 2. Klar til servering på Hotel Rønne november 1960. Mine forældre Per og Tulle Høst til venstre, derefter kommis hos Kjerrumgaard Johan Jensen og Pfaff Jensen.

Mor var lige så dedikeret i jobbet som far, men tog aldrig uddannelse som tjener. På Skæring Strandkro stod hun i baren. Begge hjalp ud over deres normale job ofte til på Hotel Rønne.

Hovedgaden 49

Det lyder jo tosset i dag, men det er en kendsgerning, at det lille hus Hovedgaden 49 foruden vores beboelse i midten havde en lejer i både den vestre og den østre ende, og endda også en ovenpå. Husets historie er beskrevet i John Petersens og Jørgen Wendelboes bog om Hovedgaden, som jeg har støttet min hukommelse med.

Huset var en del af "det lange hus", der gik fra os og næsten helt over til manufakturhandler Axel Markusen, der var Otto Sørensens forgænger som manufakturhandler. Markusen ejede resten af det lange hus og boede selv i den østre ende, over for manufakturhandelen.

Markusen solgte manufakturforretningen til Otto Sørensen i 1962, men han og senere hans enke ejede fortsat det lange hus, undtagen vores østre del, til sidst i 1960'erne. På det tidspunkt købte kommunen det og rev det og udhusene bag det ned for at give plads til parkeringsplads og P-kiosk. Kiosken forsvandt for ti år siden, men parkeringspladsen mellem Otto Sørensen og Meny er der jo endnu.

Efter at det meste af det lange hus var forsvundet, stod vores hus mutters alene i mange år, med en minimal forhav og en lige så minimal baghave. Størstedelen af haven bag vores hus var ejet af vores nabo fru Tander, der solgte den til Svend Andersen omkring 1973, så han kunne bygge sit nye supermarked.

Figur 3. Det lange hus, den vestlige ende, hvor naboen manufakturhandler Axel Markusen boede forneden, mens min gode legekammerat Søren Christian og hans forældre Laura og Niels Aage Stæhr boede i kvistlejligheden foroven. Efter dem overtog Markusens førstedame Asta Sørensen lejemålet. Ca. i midten, bag vejskiltet, boede bestyrer på Egegården, Oluf Knudsen.

Figur 4. Bagsiden af det lange hus, fotograferet fra vores kvistvindue sidst i 1960'erne. Muren i baggrunden skilte vores hus fra resten af det lange hus.

Figur 5. Udhusene, "baghuset" til det lange hus, i forgrunden til venstre muren over til os. Manden er Kristen Sørensen, tidligere gårdmand fra Rønne Mark, der overtog Oluf Knudsens lejemål efter at Oluf Knudsen var flyttet til sin nye bestyrerbolig.

I min barndom havde farmor butik med tøj og broderier i husets vestre ende. "Stort udvalg i smukke, moderne Haandarbejder i Boy, Velour og Lærred m. m. Stof paategnes. Smukke Daabskjoler udlejes", som der står i annoncen. Senere blev vestenden udlejet til herrefrisørsalon.

Den østre ende var lejet ud til Rønne og Omegns Sparekasse, det nuværende Rønne Sparekasse, der delte entré med os. Da Sparekassen i 1955 flyttede længere op på Hovedgaden, overtog Aarhus Amtstidende lejemålet.

Vi havde to stuer og køkken i midten af huset. Ovenpå var den østre ende lejet ud til skræddersvend Thorvald Nielsen, der var ansat hos skrædder Tage Madsen overfor, og senere til en, der arbejdede hos Markusen. I den modsatte ende havde mine forældre soveværelse. Huset må siges at have været maksimalt udnyttet, men det var ikke usædvanligt dengang.

Frisørerne i vest

Farmor havde som nævnt først trikotageforretning og senere også blomsterforretning i vestenden, men fra 1944 blev den udlejet til frisørbrødrene Niels Erik og Johs. Bonde i rigtig mange år. I 1966 blev deres frisørforretning overtaget af frisør Kaj Christensen, der indtil da havde været svend hos Bondebrødrene.

Der var dengang en voldsom trængsel hos byens tre frisører, især fredag aften, hvor karlene skulle være pæne før ballerne om lørdagen. Der var ikke noget, der hed tidsbestilling, så man kom og sad så og ventede, indtil det blev ens tur. Det gav selvfølgelig anledning til masser af snak og munterhed.

Trængslen hos frisørerne tog kendeligt af i midten af 1960'erne, hvor Beatles-euforien gjorde, at langt hår kom på mode.

De to andre frisører i byen var Hougaard i den bygning, der senere husede "Den gyldne Kylling" og i dag Bodega Kringlen. Byens tredje herrefrisør Wessel Pedersen havde til huse oppe på Grenaavej 5.

Det indgik i lejemålet med sparekassen og frisørerne, at de havde lov til at benytte vores toilet. Det lå i gården, men det var skam et fint sted, for der var træk-og-slip på et tidspunkt, hvor de fleste andre var henvist til et gammeldags das. Både frisørerne og sparekassen havde desuden adgang til et brændselsrum i gården, så de havde plads til brændsel til deres kakkelovne. De skulle gennem vores køkken for at komme til toilet og brændsel.

Aviserne i øst

Midt i 1950'erne overgik sparekassens lejemål til Aarhus Amtstidende og fra 1966 Randers Dagblad, der senere blev til Dagbladet Djursland. Det fik jeg en del fornøjelse af, da jeg fik et lille job som sælger af avisen nede på Følle Strand om sommeren. Der var liv og glade dage og stort komsammen i det beskedne "redaktionslokale" hos "seo" på Randers Dagblad om søndagen, når spillerne vendte tilbage fra dagens kampe for at fortælle resultaterne, som seo så kunne bringe i avisen dagen efter. Seo hed egentlig Søren Erik Olesen, men underskrev sig "seo" under sine artikler, så det blev hans almindelige kaldenavn. Han fik senere redaktion i den tidligere skobutik på Molsvej 13 (nu vinbutik) og senere igen i det nuværende advokatkontor på Hovedgaden 48.

Efter avisernes lejemål blev den østre ende inddraget til beboelse for mine forældre. I den vestre ende var der forskellige lejere efter at Kaj Christensen ophørte som frisør i 1983. I 2009 blev hele huset nedrevet for at give plads til Menys udvidelse.

Den gamle skole på Grenaavej

Jeg fik to år i den gamle skole på Grenaavej, før den afløstes af den nuværende nye centralskole i 1955.

Min far havde også gået i den gamle skole i sin barndom, og der var ikke sket noget som helst med stedet siden da.

Skolen opvarmedes ved en vældig kakkelovn. Brændselskassen stod ved siden af, og brændestablen og tørvehuset var ude i gården, ved siden af dasset. Vi børn blev sat til at hjælpe med at få brændet i hus, når det var nødvendigt. Det foregik naturligvis i undervisningstiden, og metoden var, at vi stillede op i en lang række, og så gik brændet fra hånd til hånd indtil den sidste lagde det på plads i stakken oppe ved lærer Solgaards lejlighed.

Dasset var alt andet end indbydende, det rent ud sagt stank, og de fleste af os undgik det så vidt muligt. Jeg boede så tæt på, at jeg kunne gå hjem i middagspausen og få min mellemmad, og så kunne jeg besøge derhjemme. Men så heldige var alle jo ikke.

Over for skolen lidt ned ad Gyden var der en frugthave, og vi måtte klatre i træerne alt det, vi ville. Men ellers var der den store legeplads, hvor der nu er parkeringsplads. Ved den stod også pumpehuset med alt grejet til brandslukning, og også her måtte vi lege det vi havde lyst.

Vores lærere var lærer Solgaard og fru Foged, Grethe Foged, der boede i Bjødstrup og kom kørende i en fin lille Opel hver dag i skole. Lærer Solgaard boede i den ene ende af skolebygningen. Når frikvarteret var til ende, bankede han på ruden med sin vielsesring, og så var det bare med at komme ind.

Vi skrev med griffel på skifertavler. Det var det papirløse samfund i praksis... Der hang en griffel i en snor til tavlen, og vi havde en lille svamp til at viske ud med. Regning foregik med kuglerammer.

Den nye skole

Da jeg skulle begynde i tredje klasse var den nye skole, den nuværende, blevet færdig. Det var noget af en omvæltning.

I eftertanken er det pudsigt, at vi aldrig oplevede fysisk afstraffelse i den gamle skole. Lærer Solgaard og fru Foged klarede sig med en naturlig autoritet, og afstraffelser indskrænkede sig til ryk i øret eller lignende.

I den nye skole var der lærere, der uddelte lussinger med gavmild hånd. Jeg husker en kvindelig lærer, der så, at der var spildt jord hen ad gangen, efter at vi havde været ude og samle planter. Hun spurgte, hvem den skyldige var. Ingen meldte sig. Hvem ved, måske havde synderen slet ikke bemærket, at han eller hun havde spildt? Lige meget, vi blev stillet op på række, og så fik vi en syngende lussing alle sammen, en efter en.

En variant var den lærer, der heller ikke kunne finde frem til den skyldige i et eller andet. Igen blev klassen stillet op på række, og så kikkede læreren hver enkelt elev i øjnene en efter en og spurgte, om det var ham eller hende, der havde gjort det. Alle svarede nej. Den logiske konklusion var så, at da læreren nåede til den sidste, var det ikke nødvendigt at spørge, for det kunne jo kun være ham. Og så faldt lussingen med vanlig præcision.

Ingen fortalte derhjemme, hvis de havde fået lussinger eller det, der var værre, for så havde de sikkert fået det derhjemme også. Lærerens autoritet var respekteret!

I den store skole var vi blevet gamle nok til at skrive med stålpen og blæk. Vi sad ved skolebænke to og to med hullet til blækhuset imellem os. Men pen og blæk var en blandet fornøjelse, for man kom let til at klatte, og så faldt der brænde ned, og det hele måtte gøres om.

Lærer Olsen, den tidligere førstelærer fra Følle, var almindelig kendt som "Skrive-Olsen". Han lærte os den fineste tænkelige håndskrift. Den duerede mine lærere stærkt, da jeg senere kom på mellemskolen ved Rønne Kursus, og den blev først ødelagt, da jeg kom på seminariet og skulle lære den nye moderne "formskrift".

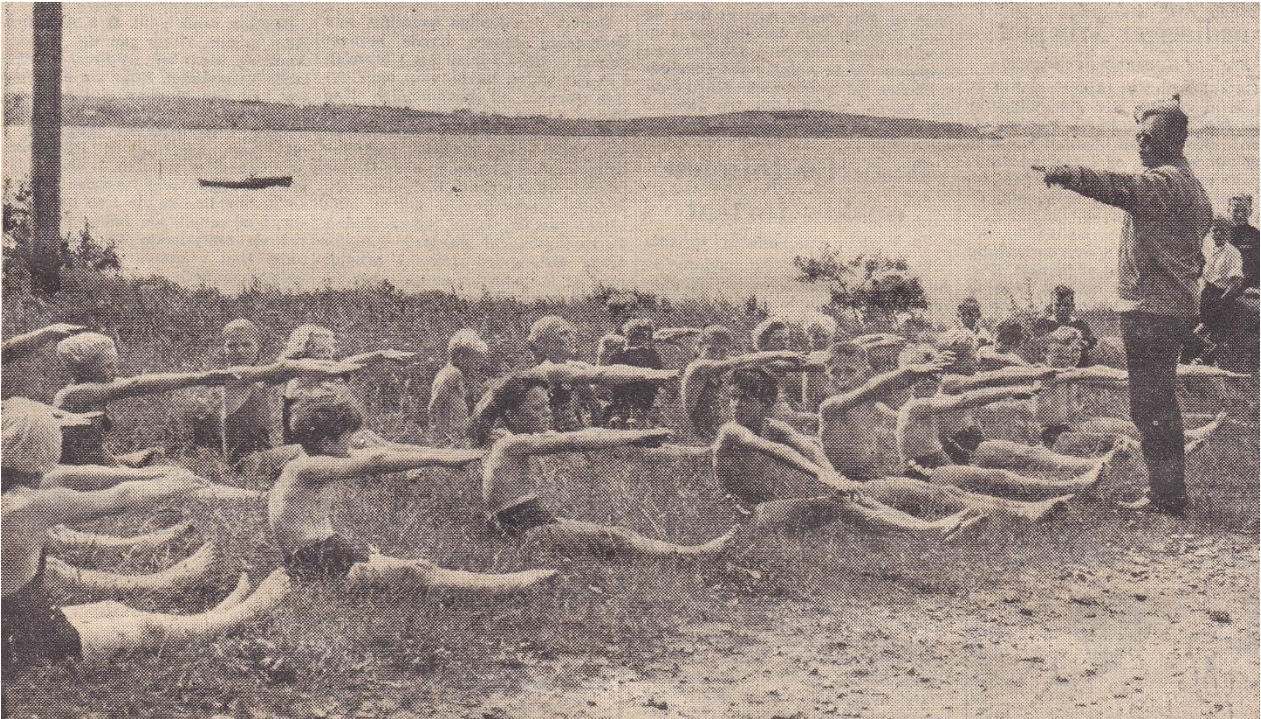
Med den nye skole var det også slut med at få fri fra skole for at agere klappere ved de store efterårsjagter på Kalø, hvor klapperkæden blev styret med myndig hånd og røst af godsinspektør Thygesen. Et ellers veletableret og påskønnet privilegium i den gamle skole – ikke mindst så vi frem til pausen på skovfogedstedet – der hvor der nu er Jagtens Hus – hvor vi fik serveret både sodavand og wienerbrød. En servering, vi bestemt ikke var vant til i det daglige.

Nu var det ikke alt, der blev ringere på den nye skole. Der var også unge, moderne lærere som den senere vice- og skoleinspektør John P. Vi kunne også få lov til at komme op på Flintbakken og kælke eller slås med snebolde, og i godt vejr om sommeren gik vi en tur i Kaløskovene og fik fortalt om det, vi så.

En af de nye lærere, lærer Bjørn, byggede hus i fru Tanders baghave. Men huset fik kort levetid, for det blev lige som tilskærer Rasmussens solgt til Svend Andersen og revet ned til opførelsen af hans nye "Spar"-supermarked.

Nappedam

Hver sommer kom en uddannet livredder Max fra København og gav svømmeundervisning ved Nappedam. Det begyndte med "tørsvømning" ovre ved det gamle tolderhus over for Nappedam, hvor vi siddende i græsset lærte svømmetagene. Derefter kom vi i vandet med et korkbælte om livet og en korkplade foran

Figur 6. Max Christensen dirigerer svømmeundervisningen ved Nappedam 1956. Avisudklip.

os. Så svømmede vi hen i retning af Slotskroen, og når Max fløjtede gik turen tilbage igen. Vi lærte kun brystsvømning.

Vi så alle op til Max. Han var solbrændt som en neger, og han kom kørende i en to-takts IFA. Han havde hold flere steder i Ebeltoft Vig og Kalø Vig, bl. a. et hold i Kongsgårde på Helgenæs, husker jeg. Hans efternavn kendte vi ikke, og vi anede ikke, hvad han foretog sig i det "civile" liv.

Årets svømmeundervisning sluttede med en opvisning, hvor slægtninge og venner mødte op og fulgte resultatet af undervisningen. Der var masser af mennesker. De stod på molen ud for klubhuset og fulgte med i, hvad deres poder havde lært i løbet af sommeren.

Gymnastik

Der var gymnastik på højskolen, hvor Mols Sørensen fra vandrerhjemmet underviste damerne og Ejvind Andersen fra Aarhus karlene. Det var den svenske gymnastik med stående øvelser på gulv og spring over plint og "hest". Ollerup Idrætshøjskole var centrum for tidens gymnastik-interesse, og både Mols Sørensen og Ejvind Andersen havde hentet deres inspiration og kunnen der.

Far tog mig med op på højskolen for at se gymnastik-undervisningen, og jeg blev meget optaget af det. Men jeg var jo kun en knægt og alt for lille til at være med. Men min far fik snakket med Ejvind og jeg fik lov at være med, som den absolut yngste på holdet. Jeg var vild med det, og jeg husker, at jeg stod på hovedet op ad dørene derhjemme for at øve mig.

Sæsonen sluttede med en stor opvisning på Rønde Hotel. Det var rigtig flot og trak et meget stort publikum. Efter opvisningen gik turen over gaden til fotograf Hounsgaard, hvor årets gruppefoto blev taget.

Figur 7. Afslutning for gymnastikholdet 1952. Til højre lederen Ejvind Andersen. Jeg sidder i nederste række nr 2 fra højre. Til højre for mig er det Ejvind Sørensen. Til venstre for mig er det Preben Sørensen, en Hillers-søn, Victor Madsen (den senere taxa-vognmand), endnu en Hillers-søn, en søn af pedel Vagner, Poul Moes (søn af skovfoged Moes, Jackie, Finn Rasmussen. I midterste række er nr 1 fra højre også en Hillers-søn, derefter følger Ib Enevoldsen, Chr Olsen, en søn af bestyrer Oluf Knudsen, nr 8 er Poul Madsen (søn af bestyreren af Hestehavegaard). I øverste række er den første fra højre Knud Erik Hounsgaard (søn af fotografen), nr 4 er Ole Rønne (søn af malermester Rønne), nr 6 er Erik Holm (søn af hotelejer Aage Holm).

Gymnastikken på højskolen ophørte i 1956, hvor der var kommet gymnastiksal i den nye skole. Her var der den helt uhørte luksus, at man kunne komme i bad efter gymnastikken!

Under gymnastiksalen spillede vi bordtennis om vinteren. Her holdt "Følle Bordtennisklub" også til. Den var i mange år en af de bedste på Djursland.

Fodbold

Da jeg blev ældre, var det fodbolden, der trak. Her gjorde Ejvind Sørensen, det senere byrådsmedlem, en stor indsats. Ikke alene i skolen, men også udenfor. Hans mor havde pensionat på Frederiks Allé, nabo til missionshuset, der lå hvor der nu er parkeringsplads på Frederiks Allé op til Hovedgaden. Vi spillede fodbold på gaden og op ad garageporten.

Boldbanen bag det nuværende bibliotek blev benyttet i de første år i den nye skole, og her gik vi til og fra med læreren fra skolen. De nye lærere som f. eks. John P. var så moderne, at de kaldte os sammen efter kampen og fortalte hver enkelt af os, hvordan vi kunne blive bedre. Flot – og uvant - pædagogik!

Turene til boldbanen faldt væk, da skolen fik egen boldbane omkring 1959. Her kunne gymnastiksalens omklædningsrum og badefaciliteter benyttes.

Figur 8. Michael Andersen (til venstre) og Thorkild Enevoldsen på fodboldbanen bag det nuværende bibliotek. Her var der fodboldbane indtil der blev anlagt en bane ved den nye skole. Omlædningsrum og brusebad var ukendt. Michael var søn af sagfører Andersen ("den bitte sagfører"), Thorkild af købmand Enevoldsen (storebror til Ib).

Figur 9. På den gamle fodboldbane maj 1960. Forrest fra venstre Henning Johansen, Ivar Andersen og Preben Olsen. Midterste række fra venstre Knud "Berg", Frank Vinther Jensen (hvis forældre ejede hotellet) og Steffen Skovmand, søn af forstander Erik Skovmand på Landbrugsskolen. Øverst fra venstre er det først mig, så Holger Nielsen, Bengt Skovlund, Arne "Tatol" og Bjarne Sørensen (Oscar Sørensens søn). Omlædning foregik på skrænten bagved.

Uden for skoletiden var det igen Ejvind Sørensen, der gjorde det store arbejde. Han blev senere lærer på skolen, men gjorde sig ikke mindst bemærket ved det store frivillige arbejde for de unges idrætsliv. Han var desværre hård ved sig selv og døde alt for tidligt, men han kom til at betyde meget for mange af os fodboldglade knægte.

Nabolaget

I de første år var min aktionsradius noget indskrænket. Jeg legede meget med Karen fra Tanders boghandel, der lå nabo til os, i det nuværende Danmissions vestre ende. Alle husene langs Hovedgaden havde haver i lange striber ned til den nuværende Birkevej. Vi kunne færdes frit mellem vores have og Tanders, hvorimod der var en mur til den anden side, hvor resten af det lange hus lå. Her boede bestyrer Oluf Knudsen nabo til os. Han var bestyrer på Lauritz Jørgensens gård Egegård, der lå omtrent hvor den nuværende sognegård ligger. I begyndelsen af 1950'erne byggede Lauritz Jørgensens arvinger et nyt rødt murstenshus til bestyreren. Det er det røde hus, der i dag er den østlige nabo til lægehuset Egelund.

Oluf Knudsens børn Leif, Benny og Grethe blev selvfølgelig også mine legekammerater, og det samme blev Søren Christian og Ernst, der boede med sine forældre Laura og Niels Aage Stæhr oven på Markusens lejlighed i den anden ende af det lange hus, over mod manufakturforretningen. Mest Søren Christian, der var på min egen alder.

Figur 10. Mig og min første legekammerat Karen Tander i baghaven ved trappen til hendes forældres hus. I baggrunden ses vores hus, og som det ses, var der åbent areal mellem de to huse. Foto 1949.

Figur 11. Tilskærer Frederik Rasmussen og Maries hus, i baggrunden Bredahls trykkeri med Adresseavisen (det senere TV-hus og nu Danmission). Maries og Frederiks hus måtte lade livet, da Svend Andersen byggede byens første supermarked "Spar", det nuværende Meny. Frederik Rasmussen var først ansat hos Axel Markusen, men begyndte så for sig selv sammen med sønnen Håkon Rasmussen. De havde værksted i den nederste ende af huset, til venstre i billedet. Håkon fik senere forretning på hjørnet af Ceresvej og Frederiks Allé i et stort rødstenshus, der nu er revet ned.

Der var masser af legemuligheder i de langstrakte haver bag husene, som vi færdedes på tværs af, også selv om der her og der var markerede skel, som f. eks. en syrenhæk mellem Tanders og bogtrykker Bredahls haver. Bredahl havde trykkeri for Adresseavisen i det, der i dag er den østre ende af Danmission Genbrugsbutikken. Efter trykkeriet var der en vej imellem, før Kjerrumgaards butik. Vejen er der endnu og fører nu ned til Meny's parkeringsplads. For enden af vejen, omtrent hvor Birkevej går nu, lå Frederiks og Maries lille bindingsværkshus. Frederik var tilskærer hos Markusen og anerkendt som en meget dygtig skrædder. På den modsatte side kom Oluf Knudsens nye hus til at ligge.

Man kunne også søge ned til enderne af haverne, hvor markerne begyndte og strakte sig helt ned til Hestehaveskoven. Her var især "Knuds eng" populær, bl. a. til fodboldspil. Engen lå omtrent der, hvor Byparken begynder i dag. Før boldbanen bag det nuværende bibliotek blev bygget som beskæftigelsesarbejde under krigen foregik al fodbold her og på græsmarkerne vest for.

Selve Egegården hørte også til vores legeområde. Det var en rigtig traditionel gård med heste, køer, grise og høns. Vi hentede mælk dernede hver dag, og det var der flere, der gjorde, indtil Mund- og Klovsygen satte en stopper for det. Vi hentede mælken i nogle små transportspande, og jeg husker, at det imponerede mig voldsomt, når de store drenge morede sig med at svinge spandene rundt uden låg, uden at mælken blev spildt. Det var mit første bekendtskab med centrifugalkraften.

På Egegården kunne vi lege på høloftet og bygge huler i halmen. Men ellers var det jo spændende bare at følge med i livet på gården, med dyrene og det daglige arbejde.

Figur 12. Egegaard, der ejedes af rutebilejer Lauritz Jørgensen, og efter hans død i 1948 af datteren Else Jørgensen, og bestyredes af Oluf Knudsen. Foto fra 1974.

Ved siden af Egegården lå læge Ahlbecks Egelund, hvor den nuværende sognegård og lægehuset ligger. Ahlbeck var en meget populær læge. Det var hans far, der også var læge i Rønne, der i sin tid byggede den store hvide Adresseavis-villa på toppen af Rønne.

Hovedgaden

Rønne bestod stort set af Hovedgaden, i hvert fald på vores side. Som barn var det i haverne bag husene, det hele foregik, på tværs af matrikelskel og helt ugeneret af biler og trafik.

På den anden side af Hovedgaden var det anderledes, for her lå Skolevej og Frederiks Allé som grusveje bag Hovedgaden.

Rønne var skarpt opdelt mellem det ny Rønne omkring Hovedgaden og Gammel Rønne omkring Molsvej og Grenaavej. Gammel Rønne hørte ikke til vores verden – mest havde vi med dem at gøre, når der var slåskamp mellem drengene fra de to bydele. Kampene foregik som regel på Knuds Eng, der var en slags neutralt fællesområde. Først når vi blev ældre og gik sammen til gymnastik og fodbold, udlignedes forskellene. Jeg fik f. eks. en god ven i Ole Hovge, der var søn af købmand Hovge på Molsvej.

Vores naboer mod vest var beboerne i resten af det lange hus, og efter det kom så Markusens manufakturhandel, den nuværende Otto Sørensen.

På den østlige side var naboerne først fru Tanders boghandel. Farmor og fru Tander var hjerteveninder. Lidt mere kneb det med far og fru Tander, fordi fru Tander ejede den nederste del af jorden bag vores hus, og det ville far gerne købe, men fik nej. Men da Svend Andersen ville bygge sit supermarked, solgte fru Tander jorden til ham. Svend Andersen ville også have købt vores hus, så han kunne komme ud mod hovedgaden, men mine forældre ville ikke sælge. Vi skal helt frem til efter min mors død i 2006, før supermarkedet fik mulighed for at komme ud til Hovedgaden.

Figur 13. Fru Tanders boghandel. Foto 1975, lige før TV-huset købte huset og udvidede med den. Jensa Tanders mand Viggo Tander havde haft cykelsmedje i ejendommen, men det var før min tid.

Figur 14. Jensa Tander og farmor Ellen Høst er faldet i snak foran en usædvanlig stor bjørneklo, som er anledningen til, at fotoet blev taget. I forgrunden ses Gunnar Juhls berømmelige Goggomobil. Juhl var redaktør for Aarhus Amtstidende, der var lejer i den østre ende af vores hus. Juhl var en stor mand, men det lykkedes ham som regel at klemme sig ind i den lille bil. Foto 1962.

Figur 15. Bredahls trykkeri blev efter hans død drevet videre af enken med Aage Sørensen som bestyrer. Sørensen købte trykkeriet og flyttede det til den store hvide villa på toppen af Rønne. Bredahls hus blev så solgt til TV-forhandler Viggo Jensen, der etablerede TV-huset, som her er fotograferet i 1971. Bredahl havde trykkeri, hvor udstillingsvinduet er, og boede privat i resten af huset. I baggrunden ses tilskærer Frederik Rasmussens hus.

Der var tre boghandler i byen: fru Tander, Niels K. Jensen længere oppe ad Hovedgaden, og Knudsen på hjørnet af Frederiks Allé og Skolevej, den senere Romby Larsen. Eleverne på skolen blev anbefalet at handle ved Knudsen – han var nemlig indremissionsk lige som skolerne.

Efter boghandlen kom Bredahls trykkeri med Adresseavisen (det senere TV-hus og nu Danmission genbrug). Tanders og Bredahls hus var bygget sammen. Bredahl var en meget venlig og sympatisk mand. Hans datter og svigersøn Kaj Troelsen fra Herning var af og til på besøg med deres søn Christian, og så kravlede jeg gennem hækken derind og legede med ham. Et herligt sted, for her måtte vi alt, klatre i træer og grave huler.

Efter Bredahl var der en lille vej ned til Egelund, og så kom købmand Kjerrumgaard, hvis lagerbygning strakte sig om bagved. Om vinteren fik jeg en indkøbsseddel i vanten, og så fandt købmanden varerne frem. Min kammerat Knud "Berg" var bydreng for Kjerrumgaards. I kælderen til lageret var der altid skrubbtudser, men det gjorde ikke noget, vigtigere var det, at der var køligt, så købmanden kunne sælge kælderkolde bajere. I kælderen opbevaredes også ost, petroleum og meget andet.

Figur 16. Købmand Kjerrumgaard, foto fra 1979.

Figur 17. Købmand Kjerrumgaards baghus med lager, foto 1979. Halvdelen af baghuset blev væltet nogle dage senere.

I øvrigt var købmanden selv død, så butikken bestyredes af hans datter Tulle, der havde kommis Chr. Johansen som sin førstemand. Tulle hed egentlig Kirstine, men det var der ingen, der vidste. Hun var svagelig og ville sikre sig, at Johansen kunne arve butikken, så derfor blev de gift, og så gik det hverken værre eller bedre end at Johansen døde først.

Købmændene lavede selv deres kaffeblandinger og konkurrerede på kaffen ved at finde på gode slagord – det bedste var nok Viggo F. Andersens: ” Viggo F. Andersens kaffe på kanden, den og ingen anden”.

Der var seks købmænd i byen, foruden Brugsen. Og der var ”smugkro” i baglokalet hos stort set alle købmændene, her kunne mændene mødes over en bajer og udveksle dagens nyt. Købmændene var Hovge på Molsvej, derefter ned ad Hovedgaden på sydsiden: øverst Brugsen, så Viggo F. Andersen (den butik Svend Andersen købte og senere erstattede med et SPAR-supermarked), Enevoldsen, Kjerrumgaard, derefter på nordsiden Gunhilda Widahl (”Slik-Mutter”, over for nuværende Fakta, nu cykelhandel), samt en butik på hjørnet til Nattergalevej, der kun eksisterede nogle få år.

Efter Kjerrumgaard kom en ældre dame Karoline Nielsens trikotageforretning, det der senere blev til Sloths Trikotage. Huset blev ragt ned for nogle år siden og erstattet af det nuværende, hvor Paulas Garn ligger. Der var to lejligheder i kælderens. I den ene boede en god legekammerat Frank Kuk og hans forældre. I den til venstre, mod øst, boede en bror til Kilde Knudsen, der havde et kendt autoværksted længere oppe.

Derefter fulgte Gas Hans` ejendom. Det rigtige navn var Hans Sørensen, taxiejendom. I ejendommen var der et mejeriudsalg fra Bjødstrup Mejeri, med mælk, is, kage og slik. Indehaver var Victor Christiansen, der

Figur 18. Karoline Nielsens trikotageforretning lå, hvor nu ”Paula Garn” er, Hovedgaden 41.

Figur 19. Over for os, på den anden side af Hovedgaden, havde skrædder Tage Madsen værksted, butik og bolig. Værkstedet lå bag de to kældervinduer til venstre, og bag dem sad skrædderen og hans svend Thorvald Nielsen i "skrædderstilling" på bordet og syede, som skræddere gjorde dengang – og herfra kunne de holde øje med og vurdere pigernes ben. Det havde man dem i hvert fald mistænkt for. Billedet er taget 1984, kort før Tage Madsen ophørte, der står "Ophørsudsalg" på skiltet i vinduet.

på grund af en meget synlig guldplomberet fortand blev kaldt "Victor Guld tand". Her solgtes også den berømmelige "Molbostang" fra Bjødstrup mejeri, en rund is med chokoladeovertræk, der smagte guddommeligt. Stedet var lidt af et samlingssted, folk droppede ind og fik en snak, der var absolut ingen købetvang. Eleverne fra Rønne Kursus kom i det store frikvarter ved 12-tiden, og ud på eftermiddagen kom byens ungarle og andre ind og udvekslede nyheder og vittigheder. Der var åben til ud på aftenen. Det var vel den funktion, der i 1960'erne blev overtaget af Oscar Sørensens pølsebod og senere cafeteria.

Længere op ad Hovedgaden kom vi sjældent, før vi blev ældre.

Udvidet aktionsradius

Da jeg blev 10 – 11 år gammel, udvidedes aktionsradius til i praksis at omfatte hele byen. Alle kendte jo hinanden, og vi fik lov at færdes frit mellem husene. Vi var vel en 20 – 25 drenge, der mødtes på kryds og tværs i forskellige sammenhænge, alt efter interesser og muligheder. Man kunne altid finde en og lave noget sammen med.

Nu skal man lige huske, at Rønne dengang stort set kun bestod af Hovedgaden mellem Rønne Allé og Molsvej-krydset, og så Gammel Rønne, der var en helt anden verden, på Molsvej og Grenaavej.

Min bedste legekammerat blev nu Knud "Berg", der blev kaldt sådan, fordi hans far hed Birger og blev kaldt Berg. Det navn fulgte, som det var vanligt, med til næste generation. Det rigtige navn var Knud Holm Christensen. Han boede i det gule hus, Cityhuset.

Jeg kom også meget sammen med Ole Hovge, der var søn af købmanden på Molsvej. Ole kom også en del sammen med Hillers-familien. Anker Hillers var førstemejerist på mejeriet og glødende socialdemokrat og medlem af sognerådet. Han fik af og til besøg af Anker Jørgensen, der dengang var en fremtrædende fagforeningsmand. Ham traf jeg på flere gange – men jo uden at vide, at han skulle blive statsminister engang. Hillers havde flere drenge, som jeg spillede fodbold sammen med.

Mærkeligt nok var der rigtig mange Kurt'er og Bjarne'r dengang. Derfor var det nødvendigt at have særlige navne til dem, så man kunne kende dem fra hinanden. Der var "Kurt Gas-Hans", der var søn af taxi-vognmanden. Så var der "Kurt Hakon", der var søn af vognmand Hakon Sørensen, der havde vognmandsforretning på det østre hjørne af Hovedgaden og Vagtelvej. "Bjarne Oskar" var søn af den navnkundige Oskar Sørensen, der havde pølsevognen og senere cafeteriet, hvor der nu er restaurant Bag Søjlen. Og så "BAS", der var søn af møbelhandler og byrådsmedlem Anker Sørensen – navnet var en forkortelse af det rigtige navn Bjarne Almsteen Sørensen.

Et meget yndet legeområde var vandrerhjemmet, som "Mor Karen" og datteren Mols Sørensen bestyrede for Borgerforeningen. Her var vi meget velkomne til at lege. Det var simpelt hen det mest børnevenlige sted i byen. Hvor der nu er parkeringsplads, var der dengang tennisbane, som jeg også har spillet på som ung, før Kjerulff Møller fik anlagt sin egen tennisbane, hvor der nu er ældreboliger ved A-huset.

På et tidspunkt var vi indianere med vandfarve i hovedet, og så tændte vi bål og samledes om det oppe ved vandrerhjemmet. Når legene gik rigtig godt, aftalte vi at mødes og lege videre dagen efter, når vi gik hjem til aftensmad.

Jeg kom også en del op til Kaj Knudsen oppe ved Kilde Knudsens værksted, hvor der senere var Jons El (Hovedgaden 29). Der var både Falck-Zonen redningsstation og Shell benzinstander. Værkstedet var et rigtig spændende sted at være for os drenge. Chr. Olsen fik værkstedet med Shell servicestation senere.

Et andet yndet sted var "missionsskrænten" – grusgraven og skrænten ved missionshuset, der hvor der nu er parkeringsplads ved Frederiks Allés udmunding i Hovedgaden. Vi kunne både grave huler i skrænten og svinge i tove spændt ud mellem træerne.

Om vinteren kælkede vi på bakken fra Store Baunehøj og ned mod Grenaavej, eller på Djævlebakken ved den nuværende Moesbakken, og vi stod på skøjter på den lille sø bag Kalø på vejen ned mod Ringelmoseskoven. Nogle havde træski. De var svære at manøvrere med, og flere fik en dukkert i bækken efter en tur ned ad Djævlebakken.

Mange af vores lege var inspireret af, hvad vi havde hørt om i skolen. F. eks. opførte vi i en periode kong Hans' kamp i Ditmarsken nede i dalen ved Knubbro bæk. Vi gik rundt med fældede askestave, som ditmarskerne. På et tidspunkt lavede John Karetmagers (karetmager Poulsen boede hvor "Bag Søjlen" i dag har køkken) sværdet "Skræp" efter historien om Uffe hin Spage, og så gik det ud på at erobre sværdet. Det gav anledning til flere drabelige kampe.

Helt gennemgående var krigene mellem Gammel Rønne og Ny Rønne. De blev som regel udkæmpet med stave og andet nede på Knuds Eng. Det endte af og til med, at nogen kom til skade og brast i gråd, og så blev krigen afbrudt og vi gik hver til sit. Min far kunne fortælle, at i hans drengetid var der også slåskampe mellem drengene fra Følle og Rønne nede omkring "grænselandet" ved Knubbro bæk.

Mejeriet

Mejeriet, der lå over for den nuværende Fakta-parkeringsplads, var på mange måder et samlingspunkt i byen. Her lå et rigtig godt mejeriudsalg, og her foregik mange spændende ting, som vi som drenge fulgte med i. Her var masser af folk, og mælkevognene kom til og fra ude fra landet. Mejeriets to mælkevogne kørte hver dag gennem byen med ringende klokker, og konerne kom ud og fik fyldt fade og krukker. Begge vogne var hestevogne i min barndom.

Den ene mælkeemand var "Pfaff" Jensen. Han boede i det gule hus, Cityhuset, og havde sit øgenavn, fordi han også reparerede Pfaff symaskiner. Han var også meget interesseret i skydning og havde sine egne to skydebaner i Kaløs grusgrav over for kolonihaverne – der er endnu en lille "skov" på stedet.

Pfaff Jensens hest Klaus kendte sin rute ud og ind, også hjemturen efter mælketuren til græsmarken for enden af den nuværende Rønne Allé. Vi drenge kunne godt få lov til at sætte os op på Klaus og få en ridetur til græsmarken, så blev Pfaff hjemme, for Klaus klarede selv turen, standsede op før leddet, så vi kunne gå ned og åbne, hvorefter Klaus gik ind og vi lukkede leddet.

Den anden mælkeemand var Frederiksen, der boede i et hus, der stod på hjørnet til Ceresvej, omtrent hvor nu Café Karma ligger.

Det var også i mejeriet, vi kunne få et godt varmt bad. Det var jo de færreste, der havde bademuligheder i husene, så det var meget almindeligt at gå på mejeriet og tage bad. Her var der masser af overskudsvarme at gøre godt med. Adgangen til mejeriets vaskerum kostede 25 øre.

Noget af det helt gode var at få fat i en kartoffel fra en vogn med rensede og nykogte kartofler, der skulle anvendes til grisefoder. Bestyrer Oluf Knudsen var en af dem, der fik kartofler rensede og kogt på mejeriet, men der var mange. Sådant en kartoffel var enormt varm – og smagte himmelsk.

Det var også i mejeriet, vi hentede en stang is et par gange i ugen. Vi havde jo ikke køleskab, så i stedet lagde man en stang is ind i et aflukket skab og satte fødevarerne derind. En stang is kunne godt vare nogle dage.

Biografen

Et andet vigtigt sted i byen var biografen på Hovedgaden 25. Ejeren var sadelmager Otto Jørgensen, eller rettere i 1950'erne hans enke. Biografen var ny og tip-top moderne, bygget i 1947. Der var forestilling hver søndag eftermiddag kl. 16, og vi mødte op i køen allerede fra kl. 15 for at få de gode pladser. Så købte vi billetten for 75 øre og slik for 25 øre, så der gik en krone hver gang. Når dørene blev åbnet, stormede vi ned til de første sæder, hvor vi var tættest på lærredet – så gjorde det mindre, at vi måtte sidde bagoverbøjet for at kunne se billedet.

Alt det ændrede sig, når man blev ældre, så gjaldt det i stedet om at komme til at sidde med pigen og holde i hånd oppe på sidste række. Der sad jeg en del med den skønne Ingrid, der var yngste datter af den ene af smedene i Bjødstrup. Vi gik en del ture hånd i hånd omkring Møllerups jorder, og så var der altså de populære biograftere...

Jeg husker, at min farmor og forældre ofte fortalte, at da befrielsesbudskabet havde lydt 4. maj 1945 om aftenen, var der nogle, der brød ind i biografen midt under en forestilling og råbte: "Der er fred!", hvorefter folk forlod biografen for at tage del i jubelen ude på gaden. Der var altså en hel biograffuld mennesker, der oplevede budskabet på den måde og naturligvis aldrig glemte det – farmor var en af dem. Det var i øvrigt i den gamle biograf på Frederiks Allé, hvor Willy Larsen senere fik forretning.

Fru Jørgensen rejste på et tidspunkt til Amerika, hvortil i forvejen fem af hendes syv børn var emigreret. Biografen blev så overtaget af en af sønnerne, Jørgen Jørgensen, der af samme grund gik under navnet "Bif-Jørgen". Han var en spøjs størrelse, en af byens mange originaler. Han legede hele sit liv. Han løb på skøjter med os børn om vinteren, og han samlede på alt muligt. Det var vel det, der gav anledning til øgenavnet "dippedip-Jørgen". Det var noget af en udfordring, da pladsen bag biografen skulle ryddes efter hans død.

Biografen ophørte endeligt i 1985. Ejendommen blev købt af Bent Andersen, Service Ringen, i 1998 - årstallene har jeg fra bogen om Hovedgaden.

Konfirmation, mellemskole og seminarium

Cyklen var en vigtig ting for os allesammen. Den øgede jo bevægelsesfriheden. Jeg var så heldig at få min første cykel allerede, da jeg gik i første klasse. Den blev købt i Jysk Cykellager i Aarhus for penge, mor havde tjent ved at tage en ekstra tørn på Femmøller Badehotel.

En større cykel fik jeg til min konfirmation, en cykel med tre gear, ren luksus. Jeg husker, vi var tre konfirmander, der fik samme slags cykel. Min gamle blev så givet til Jan Andersen fra Thorsager Autolakering. Cykler gik i arv dengang!

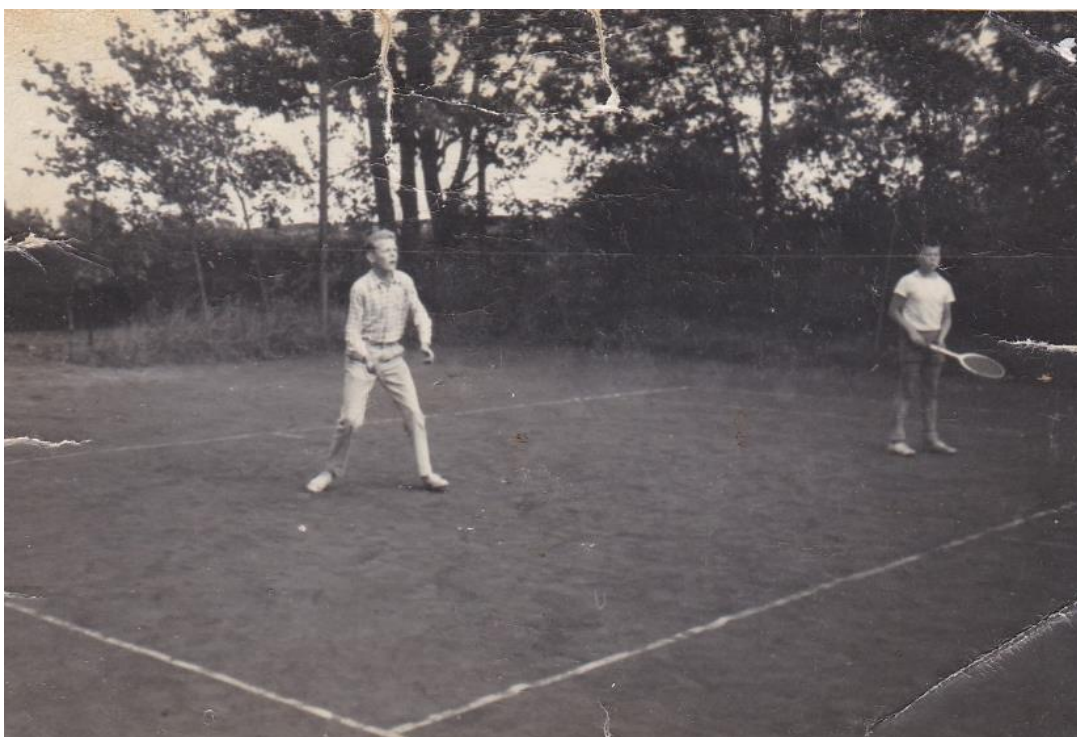
Efter to år i den nye skole var jeg til optagelsesprøve til mellemskolen på Rønde Kursus. Optagelsesprøven blev ledet af fru Hansen-Hauge, gift med højskoleforstander Hansen-Hauge, og fru Mygind, der var gift med kursets navnkundige forstander Mygind. Jeg bestod og kom til at tilbringe resten af min skoletid der, tog også studentereksamen derfra.

Figur 20. Min konfirmation, det er konfirmanden omgivet af sine forældre, den uundværlige fodbold på bordet. Det foregik på Vægtergården, hvor mor havde været ansat. Foto 24. april 1960.

Figur 21. Det nye vidunder: ny cykel ved konfirmationen. Billedet giver også et godt indtryk af baggårdene med de toppede brosten anno 1960.

Figur 22. Vi spillede tennis på banerne ved vandrerhjemmet, hvor der nu er parkeringsplads. Det er mig i forgrunden, Michael Andersen i baggrunden. Foto 1960.

Figur 23. Året efter min konfirmation, i 1961, købte jeg en lille pram af Jørgen Holst, da han skulle ind som soldat, for 125 kr. Den havde vi uendelig meget fornøjelse af. Vi sejlede med sejl på op ad Kolåen og fik skældud af bondemanden, fordi hestene blev bange. Vi pilkede torsk og stangede ål, fangede endda både skrubber og hummer i gamle rødspættegarn, i området syd for slotsruinen. I baggrunden Bjerg Thomsens jægerskole (nu Jagtens Hus). Det er fra venstre Knud, Steffen og Michael ved båden.

Figur 24. Jeg var med på det fodboldhold, der rykkede op fra serie 5 til 4 i 1963, fotoet er taget i den anledning. Øverst fra venstre er det en kommis hos købmand Hillgaard i Følle, mig, Arne, Frits Hansen, Anton Pedersen, John Widahl. Nederst fra venstre: Bjarne Sørensen (Oscars søn), Ivar Andersen, Kurt Sørensen (vognmand Hakons søn), Preben Sørensen (Oscars), Børge Jakobsen.

Efter studentereksamen kom jeg på seminariet i Aarhus og dermed sluttede min tid i Rønne. Jeg blev lærer som 23-årig og fik ansættelse på Nørre Boulevard skole i Aarhus. Skolen var en af de skoler i den indre by, der efterhånden blev nedlagt. Nørre Boulevard skole var en af de sidste, der måtte lukke, det var i 1976. Derefter kom jeg til Skødstrup skole, hvor jeg var til jeg gik på pension for nogle år siden.

Voksenliv

Jeg blev gift i 1970, og vi købte hus på Ravnevej i 1976, og dermed var jeg tilbage i Rønne. Vore børn Torsten og Betina havde først og fremmest området omkring Lillerupparken som legeplads, men endnu i 1970'erne var der åbne marker fra vores hus og ned til Hestehaveskoven, og det var et tilløbsstykke, når Kalø høstede om efteråret. Området fra vores hus og ned til Hestehavevej blev først bebygget i 1990'erne, og Strandparken og hospicet fulgte efter fra omkring år 2000.

Jeg blev skilt fra Hanne i 1981 og fandt siden sammen med Inger, som jeg bor sammen med endnu. Nu er vi begge pensionister.

Jeg overtog som tidligere nævnt fars om mors hus på Hovedgaden 49 efter mors død i 2006 og solgte det til René Poulsen, så han kunne udvide sit Meny-supermarked ud mod Hovedgaden. Det skete i 2009.

Nogle af venskaberne fra drengetiden i Rønne holder endnu. Jeg er hver sommer på cykeltur med Ole Hovge, købmandssønnen fra Molsvej, og træffer også jævnligt Knud "Berg", selv om han nu bor i Faaborg.